

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р **Весела Иванова Гелева**, преподавател по Хорово дирижиране в катедра „Музикална педагогика и дирижиране” на факултет „Музикална педагогика” в Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство “Проф. Асен Диамандиев”-Пловдив

за **Татяна Желяпова**, кандидат за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 8. Изкуства; професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство, катедра „Дирижиране и Композиция” на Теоретико-композиторски и диригентски факултет в НМА "Проф. Панчо Владигеров"-София

Татяна Желяпова (18.04.1979) по народност българка, е родена в град Твърдица, Република Молдова. С успех завършва Музикален колеж „Штефан Няга” в Кишинев, а след това Музикалната академия „Гавриил Музическу” със специалност „Хорово дирижиране”. Работи като хорист в Държавна академическа хорова капела „Дойна”, преподава дирижиране, четене и свирене на хорови партитури в музикалния колеж „Штефан Няга” и редовно включва анализ и дирижиране на произведения на български композитори: Георги Димитров, Добри Христов, Христо Недялков, Красимир Кюркчийски, Николай Стойков, Петър Льондев и др.. В продължение на много години работи като преподавател в Българския лицей „Васил Левски” в г. Кишинев. Участва в Национална програма на Министерството на образование на България „Роден език и култура зад граница” като основател и диригент на българския детски хор „Кишиневски славейчета” и на женски хор от Кишинев „Български звуци от миналото”. Репертоарът на тези хорове включва български произведения: класически, автентични, народни и съвременни. Под ръководството на Татяна Желяпова тези състави са участвали с успех на различни републикански конкурси и фестивали, където са отличени с награди. Желяпова е член на жури на републикански конкурси за хорово пеене, участва в курсове по балканска култура и фолклор, дидактика на възпитанието и психология, и активно се включва в научни конференции и семинари.

Дисертационният труд със заглавие **„Българската хорова култура кат фактор за формиране на музикално-естетическите възгледи на хоровите изпълнители в Молдова”** е в обем от 192 страници и съдържа увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Цитираната библиография включва 224 заглавия, от които 157 на кирилица и 67 на латиница, 12 от източниците

са от интернет. Ползваната литература е на руски, румънски, български, немски, английски, испански, френски език. Използваните методи на изследване са исторически, аналитичен, сравнителен, наблюдение и анкета. Трудът отговаря на законовите изисквания за структура, обем и съдържание, темата е дисертационна, актуална и съдържа потенциал за следващи теоретични разработки.

В увода Татяна Желяпова представя мотивите, обекта и целта на изследването-последователна дългогодишна работа в областта на хоровото изпълнителство на български хоров репертоар и теоретично обосноваване на неговото естетическо въздействие върху хористите.

Първа глава „Формиране и развитие на българската хорова култура в Република Молдова“ включва три подраздела. В първия „Възникване и развитие на българската етническа общност в Република Молдова са проследени хронологически етапите на емиграция на българите от България и установяването им в Бесарабия в периода XVII-XIX век. Посочени са политическите обстоятелства, които предизвикват колонизационни и имиграционни процеси, свързани с етническите малцинствени групи и тяхната интеграция. Отделено е място на българските традиции и обичаи в Молдова, които преселниците пазят като своя културна идентичност: Рождество, Коледуване, Лазаруване, Великден, Заговезни, Бабинден и др.

В третия подраздел е разгледана българската хорова култура в Молдова и певческите състави, които я разпространяват. Докторантът изтъква ролята на това изкуство за поддържане на националния дух и опазване на родовата памет и изтъква значението на създадения през 1989 г. в Академията на науките отдел по българистика, който се занимава с проблемите на историята, културата и езика на българската диаспора. В качеството си на действащ изпълнител-диригент и певец Желяпова има обективен поглед върху съществуващите хорови формации и посочва най-значимите сред тях: хор «Родолюбец», етнофолклорен ансамбъл «Българче», женски български етнографски хор от село Твърдица и др. Тя отделя специално място на молдовските състави, които изпълняват и популяризират българска музика: «Кишиневски

славйчета», капела «Дойна», юношески хор «Сонор» и аргументира успехите им чрез работата на редица културни институции в тази насока: лицеи, библиотеки, колежи университети и др.

Обект на **втора глава** са теоретичните основи, съдържание и структура на понятието «музикално-естетическо възпитание». Дисертантът разглежда различните концепции за естетическо възпитание и ролята на изкуство като средство за социално усъвършенстване и духовен прогрес. Основавайки се на голям брой литературни източници, Желяпова разглежда нивата на музикално възприятие и обобщава различните функции на музиката: хедонистична, терапевтична, религиозна, когнитивна, епистемологична, комуникативна, културно-ценностна, евристична, естетическа, образователна и интелектуална. Тя представя структура на музикално-естетическото възпитание, изградена от няколко компонента – мотивационен, познавателен, ценностносемантичен, практически, творчески и комуникативен. В анализираните теории музикално-естетическото възпитание се разглежда като процес, който осигурява цялостно, хармонично развитие на индивида чрез музика, използвайки музикален материал в рамките на музикалната дейност. Показана е неразривната връзка на музикалното изкуство с философията и психологията като са посочени трите нива на музикално възприятие: физиологично, психологическо

и духовно. Представеното от докторанта показва задълбочен интерес по темата и сериозни познания в областта на музикалната естетика и възпитание.

Последният подраздел на втора глава «Българската хорова музика като средство за межкултурна комуникация и формиране на музикално-естетически отношения» съдържа голяма част от приносите на труда. Феноменът е аргументиран с политическата и социална динамика на новото време, културния плурализъм и необходимостта от съхраняване на етническата самобитност в нейното първично многообразие и художествена стойност. Желяпова разглежда различните теории за межкултурно развитие и межкултурна компетентност, които играят важна съвременна обществена роля и повишават ефективността на социалната комуникация. Тя подчертава универсалността на музиката, което я прави най-подходящото средство за въздействие и общуване в мултикултурна естетическа среда. Музикалното и естетическото възпитание на учениците и студентите стимулира изграждането на принципи на диалогичност, взаимовлияние и взаимоуважение, интегративност, толерантност и познавателна култура от съвременен тип. Етнокултурните особености на хоровото и музикалното образование са представени като цялостен педагогически процес в системата на музикалното образование, насочен към формиране на етнокултурни и етномузикологични компетентности на учениците, развитие на художественото чувство и етническа култура на индивида.

Според докторанта отличителните национални черти на българския фолклор са : възвишен смисъл на фолклорния генезис, тенденция за запазване на националната модална, метро-ритмична, синтактична и архитектурна специфика; използването на диафонията в народната многогласна практика, модална диатонична основа на многогласието; широко разнообразие от песенни и танцови жанрове в традиционни български асиметрични тактове и др. Т. Желяпова предлага различни педагогически подходи и типове методи за межкултурна комуникация в рамките на музикално-естетическото образование, сред които:

-обръщане към традиционното музикално образование, съчетано с използване на творчески подход при усвояване на музикалните традиции чрез развитие на собствената креативност и себепознание

-свирене и импровизации на традиционни музикални инструменти

-активно изучаване на аудио и видеозаписи на изпълнители на фолклорна музика

-запознаване с националните танци и изучаване традициите в контекста на езика на тялото

-запознаване с националния език, неговото звучене и семантика.

Силен принос на научната разработка съдържа **трета глава**, която представлява изследване на музикално-естетическите възгледи на изпълнителите на българска хорова музика в Република Молдова. В него участват 127 хористи и 34 диригенти и е проведено в периода 2019-2023 г. Използвани са методите на анкета и наблюдение, осъществявано в дългогодишната практика на Желяпова като диригент и основател на хор „Кишиневски славейчета”, помощник-диригент на хор „Сонор” и хорист в алтовата партия на хоровата капела „Дойна”. Съставът на анкетираните е многонационален: българи, руснаци, гагаузи, молдовци, украинци. Възрастта на анкетираните е между 15 и 70 години и около три четвърти от тях имат музикално образование. На всички участници са предоставени партитури и записи на българска хорова музика, която е и обект на експеримента. Интересни са въпросите в анкетата /10 и един допълнителен/, с която се проучва отношението на изпълнителите към съответния репертоар и впечатленията, събрани по време на практическата им работа върху него. При анализа на резултатите от анкетата докторантът доказва, че:

- тази музика вълнува изпълнителите

-музикалните произведения са били предварително анализирани в детайли, след което са се създали асоциации и възможности за интерпретация на художествените образи, включително на базата на собствена гледна точка към музикалния материал

-всички анкетираните са вложили старание при работата над произведенията, за да ги изпълнят максимално изразително и със съответните динамични нюанси, интонация, дикция и фразировка.

-елементите на хореография към тези хорови произведения се приемат като част от атрактивността при изпълнението и се усвояват с голямо желание.

-предложените творби са стимулирали интереса към българското хорово творчество и са предоставили възможност за запознаване с различна културна самобитност

-показателен е фактът, че интервюираните биха желали да продължат да изпълняват българска музика и считат, че тя трябва да се съхрани и разпространява на територията на Република Молдова.

Като приноси на дисертационния труд трябва да се изтъкне следното:

1. Изследването представлява опит за кратък обзор на българската хорова култура в Република Молдова. В текста е проследен пътя на първоначалната емиграция от България към Бесарабия в периода XVII –XIX в., описани са някои от най-популярните традиции и обичаи на българите, представени са хорови състави, изпълняващи българска хорова музика и институциите, които я подкрепят.
2. Очертани са теоретичните основи, съдържанието и структурата на понятието „музикално-естетическо възпитание“ и ролята на българската хорова музика като средство за межкултурна комуникация и формиране на музикално-естетически отношения.
3. Чрез представяне на изпълнители на българска хорова музика в Република Молдова, се доказва ролята на българската култура като средство за музикално-естетическо възпитание и межкултурна комуникация.
4. Проведеното изследване и намета на музикално-естетическите възгледи на изпълнителите на българска хорова музика в Република Молдова обхваща 161 човека и показва по категоричен начин необходимостта от съхраняването и разпространяването в Молдова на българската хорова музика култура.
5. Всички наблюдения и направени изводи са в резултат на дългогодишния практически опит на докторанта като хорист и диригент.

Дисертационният труд на Татяна Желяпова е интересно изследване върху българската хорова култура като фактор за формиране на музикално-естетическите възгледи на хоровите изпълнители в Молдова. Историческият преглед и теоретичният анализ са подкрепени с анкета, доказваща безспорното значение на българското хорово композиторско и изпълнителско изкуство върху молдовските хорове, с които тя работи. Смятам, че трудът ще заинтригува професионалистите композитори, диригенти, певци, теоретици, музиковеди и изпълнители, и ще даде база за нови научни разработки в тази музикална област, която очевидно се нуждае от задълбочено проучване и анализ. Имайки предвид гореказаното, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Татяна Желяпова образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 8. Изкуства; професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство.

25.02.2024 г.

проф.д-р Весела Гелева